

POSTMODERNISMUS:

1) Encyklopedické heslo 2) „Místo postmoderny v české literatuře“

1) Postmodernismus/Postmoderna

Postmoderna/postmodernismus je pojmenování kulturněhistorické epochy, jejíž počátky vycházejí z 60. let 20. století v USA. Moderna s sebou přinesla krizi a nedůvěru, ve které pokračoval i postmodernismus. Vysoká kultura se mísí s kulturou populární a jsou zpochybňovány základní hodnoty.

Postmodernismus zasáhl různé oblasti umění jako např. architekturu (Ch. Jencks: *Řeč postmoderní architektury*, F. Gehry) výtvarné umění (A. Warhol), filmové umění (J.-L. Godard) a literaturu (J. Fowles). Řada umělců přináší provokativní umění, z nichž se některé odebírá k otázkám o konci umění.

V 60. letech 20. století se zpochybňovala závaznost tradovaných konceptů umění. Postmodernismus dochází k názoru, že tyto umělecké koncepty jsou dány a ovlivněny sociálními organizacemi. Takovéto umění není vhodné k nalezení smyslu umění, nýbrž spíše k experimentování. Dochází k řadě tzv. hybridních žánrů (metafikce, absurdní hry).

Postmodernismus se z amerického kontinentu přenesl do Evropy díky vlivu J.-F. Lyotarda. J.-F. Lyotard chápe postmodernismus jako velmi specifický a obrací se k názoru M. Duchampa, jenž tvrdí, že to, co lze považovat za umělecké jsou podněty a události.

Intencí postmodernismu je prosazování rozporu, vyostřování mnohosti, hluboká kritika a prosazování rozmanitosti. Žádá si pravidla a specificky pojmenovává závaznosti.

Tato dějinná fáze uchopuje radikální pluralitu a klade na ní důraz jako na základ společnosti. Zaměřuje se na umění jako celistvé a hájí dekompozici starého, základního principu umění. Max Ernst označil malířství vhodným pojmenováním „malířství za hranicemi malířství.“ Podstata umění postmodernismu tedy záleží na dekonstrukci pojmu.

Moderní kultura (resp. západní) odmítala všeobecné formule, které souhrnně charakterizovaly a určovaly svět prostřednictvím prostých výrazů.

Postmoderní umění (resp. modernu 20. století) lze nazvat také radikálně moderním. Vytváří se nové pojetí rozumu, které ukazuje meze diferentních tvarů racionality. Tento koncept je pak označován jako „transverzální rozum.“

Mezi postmoderní umělce lze zařadit např. U. Eca, J.L. Borgese, G.C. Marquéze,

„Místo postmoderny v české literatuře“

Situace ke konci třetího tisíciletí přinesla nepříznivě bilance ve světě. Od dvou světových válek přes ideologické směry až po genetickou manipulaci. Lidstvo ztratilo příliš a nezbývalo nic než „vytvořit skutečnost“, a to právě prostřednictvím umění, které sahalo až do extrémních mezí (resp. avantgardní umění).

Postmoderní umění bylo právě tím pravým pro vyjádření skutečnosti. Na místě je otázka, z jakého důvodu? Tato kulturněhistorická epocha popírala veškeré tradované principy umění a vytvářela nové pojetí uměleckého světa. Bytným základem pro postmodernu byla etika, pluralita a přesné vymezení obecných zákonitostí.

Spolu s pluralitou přináší postmoderna také i demokratičnost. S tím ale přichází diference názorů. Každý se musí umět rozhodovat samostatně na základě nové etiky, kterou postmoderna přináší. Etiku nelze nikomu vnutit. Jistotou je jen svobodné rozhodnutí. To se vztahuje i na kulturu samu.

Postmodernismus v české literatuře je považován za důsledek doby a moderní krizi umění. V nejen české literatuře vznikají hybridní žánry jako absurdní drama, magický realismus, kříží se různé formy. Texty jsou často pohlcovány intertextualitou¹, parodiemi, černým humorem a jejich autor si může dovolit vše. V postmoderním románu lze objevit velké množství motivů, to však záleží na vyspělosti čtenáře.

Nyní si však rozeberme blíže postmoderní českou literaturu. Jak již bylo zmíněno, vznikají nové, tzv. hybridní žánry.

Uvedme příklad magického realismu, který spadá do postmoderního umění. V tomto žánru se často objevují symboly. Např. Ajvazův symbol mizejícího textu je vlastně symbolem ubíhajícího života. Texty jsou často hravé, odlehčené, avšak zachovávají si svou míru vážnosti. Přes svou magičnost působí přirozeně a smysluplně. Jako příklad lze uvést *Druhé město* Michala Ajvaze. V této knize se prolíná rovina skutečnosti s rovinou mýtičnosti. Autor využívá nespočet metafor a text je tak velmi pestrý a bohatý. V roce 2012 byla vydána další kniha tohoto autora *Lucemburská zahrada*, která získala ocenění Magnesia Litera. Postmoderna je v dnešní literatuře tedy stále aktuální a oblíbená.

Mezi další postmoderní romány lze zařadit např. *Medvědí román* J. Kratochvíla. Obsahuje několik mnohoznačných příběhů. Dílo působí jako tvárný a živý organismus, v němž před zraky

1 Intertextualita – příběhy jsou často bez děje

čtenáře probíhá tvůrčí proces. Grafická podoba textu se mění v závislosti na druhu textu. Lze zde nalézt pluralitu typickou pro postmodernu.

Postmoderní prvky lze nalézt např. i u I. Wernische, P. Ouředníka nebo V. Havla.

U V. Havla se však jedná o absurdní drama, které lze také zařadit do postmoderny. Havel vyvádí text až do samé krajnosti. V kontextu s postmodernismem můžeme pozorovat, že postavy jednající mají svobodnou mysl a jejich jednání je jen další součástí mozaiky společnosti. Toto znázornění je ukázkou toho, jak jsme jako jednotlivci ovlivnitelní. Absurdní drama je ale spíše záležitostí teatrologickou než literární.

Autoři postmoderny si mohou dovolit téměř vše a zajít až do samých extrémností. Avšak tento směr je v oblibě spíše u užšího kruhu čtenářů, kteří chtějí odkrývat symboly a poznat různorodé příběhy.

Použitá literatura:

AJVAZ, Michal. *Druhé město*. Vyd. 2. Brno: Petrov, 2005, 170 s. ISBN 8072272314.

HAVEL, Václav. *Zahradní slavnost: hra o čtyřech dějstvích*. Praha: Orbis, 1964.

KRATOCHVIL, Jiří. *Medvědí román*. V Brně: Atlantis, 1990. ISBN 8071080101

LYOTARD, Jean-François. *O postmodernismu: postmoderno vysvětlované dětem : postmoderní situace*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 1993, 206 s. ISBN 80-7007-047-1

NÜNNING, Ansgar, Jiří TRÁVNÍČEK a Jiří HOLÝ. *Lexikon teorie literatury a kultury: koncepce - osobnosti - základní pojmy*. Vyd. 1. Brno: Host, 2006, 912 s.
ISBN 80-7294-170-4

SLOUKOVÁ, Danica. *Sešity k dějinám filosofie XII. Filosofie v postmoderní situaci*, 1. část. VŠE Praha. 1998.

WELSCH, Wolfgang. *Naše postmoderní moderna*. 1.vyd. Praha: Zvon, 1994, 198 s.
ISBN 80-7113-104-0